

WVC

Vereniging Vlaams

FOV

Federatie van Org
voor Volksontwik

VCV

BLIKVANGER

De FOV in 2006

Vlaams Centrum

Christian Van Kerkhove & Mark van den Broek
Hoezo democratie?

Manpowerplanning in de
en de sociaal-culturele sector

VERLOREN ZEKERHEID

HET AANTREKKEN VAN NIEUWE DOELGROEPEN IN HET OPLEIDINGSVAK

De Symbolische Vermiddeling

Mark Elchardus & Ignace Marlier
1991

01. INHOUD

- 01.
INHOUD
- 02.
WOORD VOORAF
- 03.
FOV ONDER DE LOEP
- 04.
IN CONTACT MET DE FOV
- 05.
FOV GAAT VTO
- 06.
AAN HET WOORD: PETER WARSON (VOORZITTER)
- 07.
AAN HET WOORD: JOHN LOOSE (BESTUURSLID)
- 08.
AAN HET WOORD: HERWIG HERMANS (EX-BESTUURSLID)
- 09.
OVER KLEINE EN GROTE EVALUATIES
- 10.
GEGEVENSREGISTRATIE: EEN MODERNE VOLKSTELLING?
- 11.
WIE WORDT BETER VAN BETER BESTUURLIJK BELEID?
- 12.
JAARVERSLAGEN: TUSSEN WETTELIJKE VEREISTEN EN BREDE INZET
- 13.
DE FOV GAAT WWW
- 14.
EEN BELANGENBEHARTIGER IN JE MAILBOX

02. WOORD VOORAF

Januari is niet alleen een moment van vooruitblikken, het is ook een moment van omzien, al dan niet in verwondering. Net zoals alle aangesloten FOV-organisaties wordt onze Federatie jaarlijks uitgedaagd om een relevant jaarverslag neer te pennen. Al dan niet op basis van een vast stramien, dat soms “eeuwen” meegaat, krijgt de lezer een resem cijfers, tabellen, verhalen, opsommingen en nog van dat fraais opgedist.

De FOV heeft dit jaar gekozen voor een enigszins andere aanpak. We laten de loftrompet over onze grote en machtige realisaties voor wat hij is en beperken ons tot een reeks informatieve stukjes over wat ons in 2006 zoal bezighield. We kregen een nieuw bestuur, we verdiepten ons, met de nodige kritische ingesteldheid, in gegevensregistratie, we werkten aan en tegen een nieuw decreet, we legden de bouwstenen voor een intern vormings- en trainingsbeleid... Een paar bevoorrechte getuigen keken mee in de terugkijkspiegel en geven hun particuliere kijk. Een paar grafiekjes zijn er ook, want een inkijk in onze resultaatsindicatoren geven we met plezier.

Aan onze subsidiërende overheid geven we apart van dit verslag, een ruim overzicht van onze prestaties en activiteiten. Maar die opsomming heeft niet direct een meerwaarde voor de lezer van dit kleine bundeltje. Daarom dat je er vergeefs naar zoekt. Dit FOV-jaarverslag 2006 is een eerste probeersel in een nieuwe richting. Reacties zijn welkom.

We bieden het boekje aan als opstapje naar 2007, het jaar van evaluatie van het decreet. In die zin is dit boekje niet meer dan onze nieuwjaarswens: “altijd even achterom kijken om meteen met geheven blik en onbevangen vooruit te zien.”

**"De hamvraag is waar de overheid met de sector n
en hoe wij daar als sector op reageren"** (Peter V

aar toe wil
(Warson)

03. FOV ONDER DE LOEP

LEDEN

In 2006 verscheen een aantal nieuwe organisaties in het landschap van het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Drie bewegingen (Kif-Kif, Vluchtelingenwerk Vlaanderen en Wervel) en drie nieuwe instellingen (Atelier Cirkel, Motief en Relatie Studio) behoren sedert 2006 tot de gesubsidiëerde familie.

Alle erkende en gesubsidiëerde sociaal-culturele volwassenenorganisaties waren in 2006 lid van de FOV. Het gaat om 56 verenigingen, waaronder 14 migrantenfederaties, 27 vormingsinstellingen, 13 volkshogescholen en 32 bewegingen. Twee organisaties hadden het statuut van toetredend lid.

De FOV werkt met een statuut van vereniging zonder winstoogmerk (vzw). Het hoogste orgaan is de Algemene Vergadering. In die Algemene Vergadering hebben alle aangesloten organisaties een zetje. Het beleid en beheer van de FOV worden door de Algemene Vergadering toevertrouwd aan de Raad van Bestuur. In die Raad van Bestuur zetelen vertegenwoordig(st)ers van de drie decretale werksoorten. Er zijn 9 mandaten voor de verenigingen, 8 voor de vormingsinstellingen (waaronder 3 voor de volkshogescholen) en 4 voor de bewegingen. Op 19 oktober 2006 verkoos de Algemene Vergadering een nieuw bestuur. De bestuursleden werden verkozen voor een mandaatperiode tot oktober 2010. Het FOV-bestuur ziet er na de recente bestuursverkiezingen als volgt uit:

BESTUUR

Naam (namens organisatie) - werksoort

Auwerx Patrick (Mobiël 21) - *bewegingen*
Béatse Peter (Vormingplus Gent-Eeklo) - *volkshogescholen*
De Prins Francine (Beweging tegen geweld - vzw Zijn) - *bewegingen*
De Vos Luk (Werknemerswelzijn) - *instellingen*
Declercq Johan (De Maakbare Mens) - *bewegingen*
Desmedt Luc (HVV) - *verenigingen*
Desmet Ingrid (VTB-VAB) - *verenigingen*
Geeroms Jul (OKRA) - *verenigingen*
Gouverneur Tanja (Kr8, Z11) - *instellingen*
Larock Yves (Stichting Lodewijk de Raet) - *instellingen*
Loose John (Vormingplus Brugge) - *volkshogescholen*
Maes Corry (S-plus) - *verenigingen*
Marzo Fernando (Acli Vlaanderen) - *verenigingen*
Nelen Ludo (Vorming & Actie) - *instellingen*
Teirlinck Rudi (Davidsfonds) - *verenigingen*
Van Asch Ria (Vormingplus regio Mechelen) - *volkshogescholen*
Van Espen Carina (Viva-SVV) - *verenigingen*
Van Hoofstadt Lieve (CCV) - *instellingen*
Vermeersch Kristien (Netwerk Vlaanderen) - *bewegingen*
Vrancken An (KVLV) - *verenigingen*
Warson Peter (KWB) - *verenigingen*

DAGELIJKS BESTUUR

De werkzaamheden van het bestuur worden voorbereid door het Dagelijks Bestuur. In het verlengde van de bestuursverkiezingen werd ook het Dagelijks Bestuur opnieuw samengesteld. Het Dagelijks Bestuur neemt, in een paritaire samenstelling tussen de werksoorten, de leiding waar van de organisatie. Het Dagelijks Bestuur bestaat uit volgende leden:

Declercq Johan (De Maakbare Mens) - *bewegingen* - *ondervoorzitter*
Desmedt Luc (HVV) - *verenigingen* - *secretaris*
Loose John (Vormingplus Brugge) - *instellingen* - *ondervoorzitter*
Van Hoofstadt Lieve (CCV) - *instellingen* - *ondervoorzitter*
Vermeersch Kristien (Netwerk Vlaanderen) - *bewegingen* - *penningmeester*
Warson Peter (KWB) - *verenigingen* - *voorzitter*

PERSONEEL

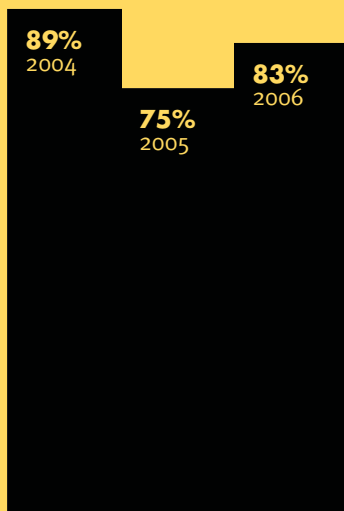
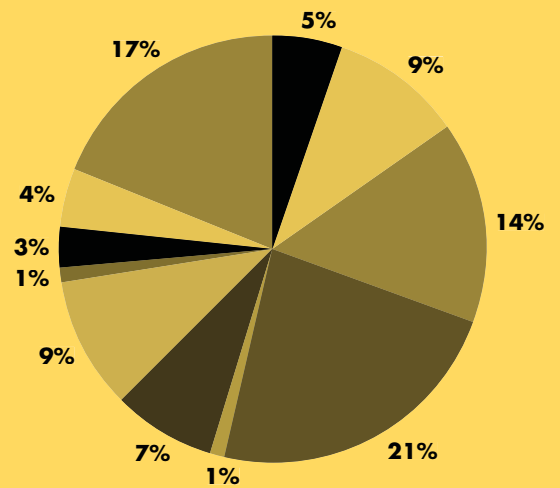
De werkzaamheden van de FOV worden professioneel ondersteund door een team van medewerkers. In 2006 werkten een tiental personeelsleden voor de FOV:

Hugo De Vos, *directeur*
Lode Vermeersch, *stafmedewerker*
Nancy Toussaint, *stafmedewerkster*
Martien Palmen, *stafmedewerkster (tot 30 september 2006)*
Nele Cornelis, *stafmedewerkster (vanaf 16 november 2006)*
Karine Cleyndens, *administratief medewerkster*
Dirk Van Aerschot, *logistiek en financieel medewerker*
Luc Sellekaerts, *onderhoudsmedewerker*
Karen Hiergens, *campagnemedewerkster Kom uit uw Kot*
Danny Jacqmotte, *tijdelijke campagnemedewerker Kom uit uw Kot*

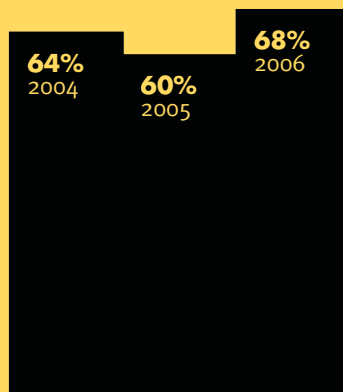
FINANCIËEL

De werkzaamheden van de FOV gebeuren bij gratie van een financiële input van de leden en van de overheid. De leden betalen een lidmaatschapsbijdrage, die is aangepast aan hun subsidiebedragen. De overheid zorgt daarnaast voor een substantiële bijdrage. In 2006 kwam minister van Cultuur Anciaux over de brug met een subsidieverhoging voor de FOV. De FOV wordt immers door de overheid beschouwd als een representatieve belangenorganisatie. In 2006 kreeg de FOV 25.000 euro meer dan in de vorige vijf jaar. De overheid subsidieerde de FOV in 2006 met 260.000 euro.

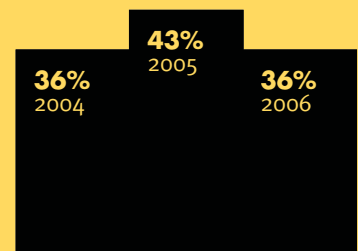
INGEKOMEN VRAGEN BIJ FOV NAAR THEMA

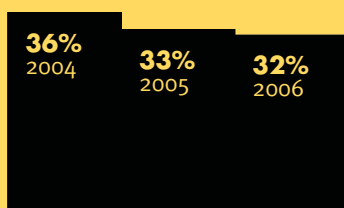
deelname aan
HET DAGELIJKS BESTUUR
in 2004 - 2005 - 2006

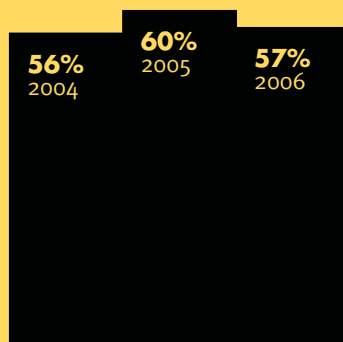
deelname aan
HET BESTUUR
in 2004 - 2005 - 2006

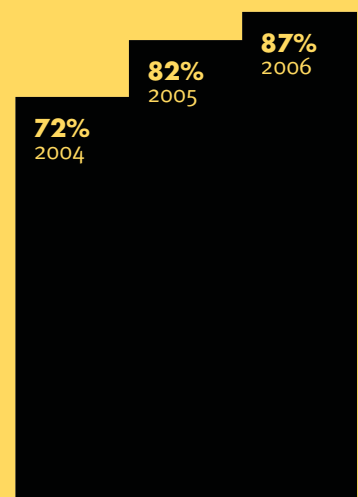
deelname aan
DE WERKGROEP VERENIGINGEN
in 2004 - 2005 - 2006

deelname aan
DE WERKGROEP BEWEGINGEN
in 2004 - 2005 - 2006

deelname aan
DE WERKGROEP INSTELLINGEN
in 2004 - 2005 - 2006

deelname aan
DE WERKGROEP VOLKSHOGESCHOLEN
in 2004 - 2005 - 2006

04. IN CONTACT MET DE FOV

De FOV verzamelt als sectorfederatie alle gesubsidieerde sociaal-culturele organisaties in Vlaanderen. Omde belangen van die organisaties goed te kunnen verdedigen houdt de FOV de band met hen zo nauw mogelijk. Verschillende vormen van overleg en communicatie worden gehanteerd. Centraal in de werking van de FOV staan de overlegbijeenkomsten met de lidorganisaties. Deze bijeenkomsten vinden in de regel maandelijks plaats in Brussel. Het overleg gebeurt doorgaans in werkgroepen van organisaties van hetzelfde type. We geven de participatie aan die FOV-bijeenkomsten voor het jaar 2006 schematisch weer. Zoals dit altijd is met een kwantitatieve weergave, moeten de blote participatiecijfers kritisch en met veel nuance benaderd worden. De cijfers vertellen maar het halve verhaal. Ze maken een screening van het moment.

“Ik mag niet overdrijven, maar toch, ik vrees soms dat men de volkshogescholen wil aandoen wat met de scholen is gebeurd: er wordt een maatschappelijk probleem vastgesteld en hup, de scholen moeten bijdragen tot de oplossing ervan.” (John Loose)

05. FOV GAAT FVO

VISIE OP VORMING, TRAINING EN OPLEIDING (VTO)

Als de FOV een doeltreffend en kwaliteitsvol antwoord wil geven op devragen en noden van haar lidorganisaties, is het leerengagement en de deskundigheid van de medewerkers van groot belang. Als belangenbehartiger - in een sector waar permanente vorming en levenslang en levensbreed leren centraal staan - heeft de FOV in haar beleidsplan 2006-2009 de optie genomen om in 2007 een VTO-beleid¹ op touw te zetten. Het VTO-beleid moet resulteren in een VTO-plan dat de vorming en bijscholing zowel op organisatieniveau als op het niveau van de medewerk(st)ers vastlegt. De VTO-inspanningen mogen daarbij geen doel op zich worden, maar een middel om de aanwezige behoeften aan competentiegroei of ontwikkeling van de personeelsleden te stimuleren.

VAN AANBODGERICHT NAAR VRAAGGERICHT VORMINGSBELEID

Uit de zelfevaluatie van de FOV ter voorbereiding van haar beleidsplan, stelden de medewerkers en bestuurders vast dat de FOV over een positief leerklimaat beschikt, maar de nodige stappen moet zetten voor een strategisch en systematisch vormingsbeleid.

Voor een goed strategisch VTO-beleid zijn drie stappen nodig:

1. een *strategisch beleidsplan* op organisatieniveau. Hierbij sluiten uitgewerkte individuele taak- en functieomschrijvingen van de werknemers aan, alsook competentieprofielen.
2. een *opleidingsplan* of VTO-plan op organisatieniveau.
3. een *persoonlijk VTO-plan* voor de individuele werknemers.

Tijdens de jaarlijkse staffweedaagse op 22-23 augustus 2006, werd het huidige vormingsbeleid geëvalueerd. Waar staan we en wat kan in de toekomst nog beter gedaan worden op het vlak van VTO? De conclusie luidde dat de drie stappen maar fragmentarisch aan bod komen en in de omgekeerde volgorde. Elke medewerker beschikt over een persoonlijk opleidingsplan, rekening houdend met het bestaande aanbod en los van een strategisch en doelgericht VTO-beleidsplan.

Het feit dat de globale taakstelling (belangenverdediging, ondersteuning

¹ **VTO staat voor Vorming, Training en Opleiding.** VTO-beleid is het geheel van activiteiten (supervisie, vorming, coaching, teamvergaderingen, studiedagen, zelfstudie...) en inspanningen dat het leren van medewerkers bevordert. Het doel is hun competenties en kennis ontwikkelen met het oog op beter en kwaliteitsvol functioneren in hun taak die kadert in het geheel van de opdracht en de missie van de vzw.

en dienstverlening) en deskundigheid van de medewerkers zich afspelen in een erg beleidsgerichte context leidt tot nood aan vorming op maat.

NAAR EEN STRATEGISCH VTO-BELEIDSPLAN

De FOV kiest voor een strategisch VTO-beleidsplan rekening houdend met 5 functies:

- sensibiliserende functie: het VTO-beleidsplan kan als uitgangspunt dienen om het belang van VTO in de organisatie bespreekbaar te maken. VTO wordt daardoor ook een gedeelde bekommernis van alle personeelsleden.
- kwaliteitsbewakende functie: het systematiseren van een kader voor VTO-inspanningen schept duidelijkheid en een houvast waardoor men in de organisatie doelgericht tewerk kan gaan en de verschillende aspecten van het VTO-beleid kan aansturen en stimuleren.
- informerende functie: een VTO-beleidsplan is een geschikt middel om de betrokkenen te informeren over de krachtlijnen van het VTO-beleid.
- profilerende functie: Het VTO-plan positioneert de VTO-inspanningen in het kennis- en competentie management van de organisatie
- educatieve functie: een VTO-beleidsplan moet kunnen nagaan of de tijd en het geld die besteed worden aan VTO-activiteiten goed besteed zijn en of de effecten bereikt zijn.

DE EERSTE STAPPEN ZIJN GEZET

Een medewerker van het FOV-team volgde in de loop van 2006 een introductie 'VTO-beleid' aan de Sociale Hogeschool in Heverlee en begeleidde de stafleden in het VTO-proces.

Omdat iedere medewerker mee verantwoordelijk is voor het geheel van de VTO-activiteiten en zich betrokken zou voelen bij het VTO-beleid werd het team geïnformeerd over de doelstellingen van VTO en de manier waarop VTO binnen de FOV kan geconcretiseerd worden. Dit gebeurde tijdens een VTO-denkdag.

Vanuit de noodzaak om beter zicht te krijgen op de bestaande en nog te ontwikkelen competenties voor de verschillende functies binnen het FOV-team werd vervolgens werk gemaakt van het uitschrijven van competentieprofielen per functie. Over deze competentieprofielen vond intensief overleg plaats.

De competentieprofielen moesten in de toekomst een beter inzicht geven in de leerbehoeften en leervragen van de medewerkers.

In 2007 wordt het VTO-beleid verder op poten gezet.

MODE DRAELANTS
International comité

06. AAN HET WOORD

INTERVIEW MET PETER WARSON

Aan het woord is Peter Warson, werkzaam bij Centravoc en voorzitter van de FOV.

Welke beleidsevoluties hebben een invloed op de FOV?

De complexiteit van de regelgeving en van de werking van het sociaal-cultureel volwassenenwerk neemt de laatste jaren overhand toe. Omdat het decreet uit 2003 een totaal nieuwe beoordelings- en subsidietechniek invoerde, duurde het een tijd voor alle betrokkenen - en niet in het minst de overheid zelf - de finesses van dit decreet in de vingers hadden. FOV heeft daar terecht heel veel tijd in gestoken. Uiteraard voeren we in deze context technische en interpretatieve discussies, maar de achterliggende vraag is voor ons veel breder en fundamenteeler. Waar het ons om gaat is steeds de vraag of de sociaal-culturele sector beter wordt van deze of gene overheidsmaatregel: helpt het overheidsoptreden ons vooruit of juist niet? Waar kan de maatregel worden verbeterd? Daar gaat het ons om.

De hamvraag is waar de overheid met de sector naar toe wil en hoe wij als sector daarop reageren. De ambitie was om een sterke, performante sociaal-culturele sector te subsidiëren die er "zou staan" en maatschappelijke erkenning zou krijgen voor de geleverde prestaties. Met zoveel woorden stond het destijds in de Bouwstenennota, de discussienota uit 2001 die tot het nieuwe decreet heeft geleid.

Wie nu - na enkele jaren - kijkt hoe de overheid dit probeert waar te maken, kan niet om een paar vaststellingen heen. Er is een soort 'onderaannemerschap' ontstaan, waarbij de sector - in ruil voor subsidies - "overheidsopdrachten uitvoert". Dat is het meest duidelijk bij de regionale volkshogescholen, die een echte voorziening zijn. De vzw-structuur van deze instellingen is niets meer dan een technisch vehikel, het hadden evengoed EVA's (*Extern*

Verzelfstandigde Agentschappen, red.) kunnen zijn.

Dit geldt - mutatis mutandis - ook voor gespecialiseerde vormingsinstellingen: pas na een screening door de overheid wordt hun inhoud aanvaard voor betoelaging. Bij bewegingen gaat het al even ver: naast het thema beoordeelt de overheid hier heel de organisatie en beslist over haar (subsidiabel) bestaansrecht. Het meest "vrij" zijn op dit ogenblik de verenigingen. Als sector komen we zo in een nieuwe verhouding met de overheid. We staan permanent voor de uitdaging om met de overheid ook over de doelstellingen in gesprek te treden. In decreet-jargon: er is een verschuiving van kwantitatieve criteria voor toelagen naar een inhoudelijke en kwalitatieve beoordeling, waarbij inhoud en kwaliteit wel eens door elkaar gebruikt worden. Koppel hieraan dat ook de provincies én de steden en gemeenten deze tendens volgen en het is meteen duidelijk dat de complexiteit van de relatie tot de overheden vergroot is. Daarnaast is er een pak regelgeving ontstaan die niet meteen vanuit de overheidsadministratie Cultuur, Jeugd, Sport en Media wordt aangestuurd (hoogstens geïnstrumenteerd en dan nog): alle VIA-akkoorden (inmiddels al 3), heel de Sociale Maribel-regelgeving, de auteursrechten, de billijke vergoeding, de VZW-wetgeving, het statuut van vrijwilligers... FOV heeft als belangenbehartiger een opdracht in al deze aspecten. Lidorganisaties verwachten terecht van ons dat wij voor hen - en in hun naam - het organisatieleven gemakkelijker maken. Daar ligt meteen ook de sterkte van FOV: vooralsnog slagen we erin om - al dan niet in samenwerking met andere organisaties - deze dossiers op te volgen én er input in te doen.

Hoe kan de FOV als belangenbehartiger nog versterkt worden?

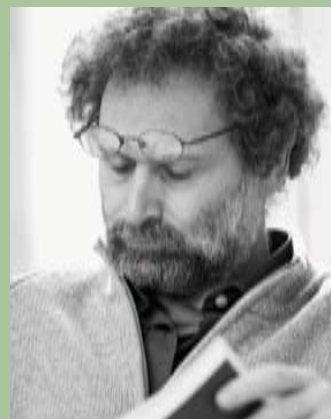
We moeten er over waken dat we door de bomen het bos blijven zien. Ideaal zou zijn dat we het partnership met de overheid verder kunnen uitwerken. Zo moeten we een win-win-situatie creëren. Een concreet voorbeeld: indien we er als sector in slagen om op een goede manier de juiste data te genereren, dan staan we als sector veel sterker in onderhandelingen én kan een goedwillende overheid ook makkelijker de budgetten voor onze sector verdedigen.

Een ander thema: uiteraard is heel het werkveld voor interculturaliteit en verhoogde cultuurparticipatie; we moeten dus samen met de overheid zoeken hoe we dit in onze sector waar kunnen maken. Alvast in het sociaal-cultureel werk zien we geen terugwijkende overheid, integendeel.

FOV heeft de opdracht om te werken aan de groeikansen van de sector, dat kan echter alleen in nauwe samenwerking met de lidorganisaties én in overleg met de overheid. Die groeikansen betekenen vooral dat we de maatschappelijke positie van het SCW versterken, zodat heel Vlaanderen kan participeren aan het sociaal-cultureel werk.

07. AAN HET WOORD

INTERVIEW MET JOHN LOOSE

Aan het woord is John Loose, coördinator van de sociaal-culturele volkshogeschool *Vormingplus regio Brugge* en FOV-bestuurslid van het eerste uur.

De oprichting van de volkshogescholen was een ingrijpende beleidsdaad, maar heeft dit ook iets opgeleverd?

Ik meen van wel. De sector van de vormingsinstellingen was wat ingedommeld. Bijna op de automatische piloot streefde men ernaar om het jaarlijks verplichte quotum aan vormingsuren te bereiken. Het starten van de volkshogescholen heeft - hoe verschillend ook - in de dertien regio's een nieuwe dynamiek op gang gebracht. Voor zover ik dat kan overzien is het vormingsaanbod ruimer dan ooit tevoren en nemen er meer mensen deel aan educatieve activiteiten. Er worden meer dan voorheen het geval was, inspanningen gedaan om doelgroepen en kansengroepen te bereiken. Er ontstaan tal van samenwerkingsverbanden. Op initiatief van de volkshogescholen leren mensen uit diverse (culturele) sectoren elkaar kennen en daar komen nieuwe, creatieve initiatieven uit voort. Elke maand vindt een overleg plaats tussen de coördinatoren van de volkshogescholen. Eén van de vaste agendapunten is een uitwisseling van wat in de regio's staat te gebeuren. Dat rondje uitwisseling levert telkens een boeiend lijstje op van wat de volkshogescholen in hun regio "uitrichten".

De volkshogescholen bestaan nog niet zolang, maar kun je toch al bepaalde tendenzen opmerken?

Mijn indruk is alvast dat de volkshogescholen "moderner" zijn geworden, waarbij niet steeds duidelijk is of "modern" ook synoniem is van "positief" of "beter". Dat de volkshogescholen moderner zijn, zie je aan de communicatie. In de meeste Vormingplussen gaat heel wat aandacht (dus mensen en middelen) naar communicatie. In alle dertien centra is er een communicatieverantwoordelijke. In het recente verleden zag je zelden of nooit dat een vormingsinstelling een vacature voor communicatiemedewerker uitschreef. Dat is nu wel anders, in het afgelopen jaar kon je - zo ik me niet vergis - bij vier volkshogescholen solliciteren voor de functie van communicatiemedewerker. Met zichtbare gevolgen, ik krijg soms het gevoel dat de vorm de inhoud wat verdrukt. De volkshogescholen programmeren ook moderner. Waar men in het verleden uitging van het eigen gelijk zie je nu dat er veel meer wordt ingespeeld op leervragen van het publiek, of je zou m.a.w. ook kunnen zeggen dat de vormingplussen meer marktgericht werken. Nog een tendens lijkt mij een verschuiving in het personeelsbestand. Waar voorheen de personeelsgroep - sterk geschematiseerd - bestond uit vormingswerkers en secretariaatsmedewerkers (m/v), is dat vandaag veel diverser geworden. Ik had het al over de communicatieverantwoordelijke, maar je krijgt nu ook netwerkpers, regioverantwoordelijken, ICT-deskundigen, programmatores... Binnen afzienbare tijd vind je in de vormingplussen waarschijnlijk geen "vormingswerkers" meer terug.

Zie je taken waar de volkshogescholen moeten waakzaam voor zijn?

De oprichting van de volkshogescholen heeft nogal wat weerklank gekregen. Dat is natuurlijk een goede zaak, maar houdt ook gevaren in. Uit wat soms gezegd en geschreven werd leek het er bijna op dat met de komst van de volkshogescholen plots alles mogelijk ging worden. De verwachtingen waren (zijn) hooggespannen, en daar is ook vanuit de volkshogescholen toe bijgedragen. Waar verwachtingen worden gecreëerd, wordt erop ingegaan, en dus stromen de vragen tot ondersteuning, tot samenwerking, voor promotie, ... binnen. Het is gewoon niet doenbaar om op alle vragen in te gaan. Ik mag niet overdrijven, maar toch, ik vrees soms dat men de volkshogescholen wil aandoen wat met de scholen is gebeurd: er wordt een maatschappelijk probleem vastgesteld en hup, de scholen moeten bijdragen tot de oplossing ervan. Ik zou willen pleiten voor enige bescheidenheid en voor het temperen van de verwachtingen. De vormingplussen zullen hun opdrachten maar op een succesvolle manier kunnen realiseren als alle partners op een constructieve en van alle haast ontdane manier samenwerken op basis van realistische verwachtingen.

08. AAN HET WOORD

INTERVIEW MET HERWIG HERMANS

Aan het woord is Herwig Hermans, tot voor kort coördinator van Welzijnszorg en momenteel raadgever van Vlaams minister van Welzijn Inge Vervotte. Tot oktober 2006 was Herwig bestuurslid van de FOV.

Hoe heb je het afgelopen jaar de discussie over de gegevensregistratie binnen de groep van sociaal-culturele bewegingen ervaren?
Het zal je maar overkomen.

Apetrots zijn op je werksoort en daarom ook graag hebben dat je er mee kan uitpakken, maar dan het volgende moeten vaststellen: als je wil verwoorden of in kaart brengen wat de relevantie is van het bewegingswerk, dan begin je toch al gauw te stotteren. Want het is een onbegonnen zaak om een kwantitatieve meting, zoals die voor vormingsinstellingen en verenigingen wordt toegepast, over te zetten op de werksoort bewegingen. Het gaat hier niet om een "registratie-aversie" van de betrokken organisaties, wel om de moeilijkheid van het vinden van relevante parameters voor een werksoort die bovendien gekenmerkt wordt door een grote diversiteit.

Dat we die gemene deler niet vonden, was frustrerend. De inspanningen die werden gedaan om er toch toe te komen, bewonderswaardig. 't Zal een zoektocht blijven naar goede parameters. We blijven in beweging, met andere woorden.

Hoe zou je het aspect intercultureliseren graag gerealiseerd zien voor de werksoort bewegingen?

't Wordt tijd dat dat woord uit de ronkende verklaringen en vergaderfora raakt. De uitdaging is duidelijk. Zoals zoveel sectoren, slaagt ook het sociaal-cultureel werk er vandaag onvoldoende in om de groep medeburgers met een andere culturele achtergrond te betrekken. Voor mezelf halen hoop en vertrouwen het nog steeds op cultuurpessimisme. Ik geloof dat de huidige onevenwichten binnen een jaar of tien wel beter in balans zullen zijn. Niet dat ik ondertussen wil stilzitten. Maar liever een paar concrete acties, dan er uren over vergaderen en er vele dure woorden aan vuilmaken. En waarom zouden bewegingen hier geen gangmaker in kunnen zijn? Het lijkt me evident dat veel thema's die door bewegingen worden aangesneden, ook inhouden zijn die onze burens met een andere culturele achtergrond bezighouden. Hen bij onze acties betrekken, informeren, bevragen, ... zou even evident mogen worden.

Als je in een glazen bol zou kunnen kijken, hoe wil je dan de werksoort bewegingen zien evolueren?

Zou een erkenning en een stevige enveloppenfinanciering in tegenspraak zijn met de werksoort bewegingen? Ik denk het niet. Al zou het natuurlijk spijtig zijn, moesten ze te geïnstitutionaliseerd worden. Voldoende onafhankelijk (van overheidsmiddelen) en een stevige en geëngageerde achterban, dat lijken me belangrijke kenmerken voor sterke bewegingen.

Maar evengoed ben ik bezorgd om de instapmogelijkheden voor nieuwe bewegingen, kleine drukingsgroepjes, die op een nieuwe wijze en/of rond nieuwe thema's de toon kunnen zetten in onze samenleving.

Ik hoop dat er veel ruimte blijft om tegenstroom mogelijk te maken.

09. OVER KLEINE EN GROTE EVALUATIES

In 2006 was de FOV weer een tijdje zoet met de evaluatie van het decreet voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Een eerste (kleine) evaluatieoefening werd in het Vlaams Parlement in het voorjaar afgerond. De rest van het jaar overlegden de FOV-organisaties over de zogenaamde grote evaluatie. Tegen 30 juni 2007, zo stelt het decreet immers, moet de Vlaamse regering rond zijn met de evaluatie van het decreet. De FOV goot haar bedenkingen in een lijvig standpunt met 34 aandachtspunten. Eind december startte het kabinet van cultuurminister Anciaux met het evaluatieoverleg.

Midden 2005 was het duidelijk dat de decretaal verplichte evaluatie van het decreet niet binnen de gestelde tijd zou plaatsvinden. De korte toepassingstijd van het decreet, dat pas op 1 januari 2004 echt van start ging, maakte een evaluatie tegen 30 juni 2005 enigszins voorbarig.

De overheid wou wel energie inzetten op administratieve vereenvoudiging en planlastvermindering. Een overheidsvoorstel in die zin werd eind 2005 van commentaar voorzien door de FOV en andere sociaal-culturele actoren. Het werd dan wel lang wachten op de echte politieke realisatie van de voorstellen. Op woensdag 24 mei 2006 nam het Vlaams Parlement de laatste horde naar een aangepast decreet voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk. De goedgekeurde wijzigingen resulteerden in een effectieve (weliswaar bescheiden) administratieve vereenvoudiging en een vermindering van de planlast voor de organisaties. Er werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om ook de rol van de Administratie beter af te lijnen.

KLEINE DECREETWIJZIGING

In het decreet wordt voortaan bepaald dat de indiendata voor jaarverslag en jaarplan, begroting en financieel verslag worden samengebracht. De vier documenten kunnen samen, maar dan wel vóór 1 april van ieder jaar worden ingediend.

Ook de lengte van de beleidsperiodes werd aangepast. In plaats van vier jaar, hebben ze nu een looptijd van vijf jaar. De veranderingen aan het decreet stellen de rol en de opdracht van de Administratie scherper. Via bezoeken ter plaatse, controle van documenten en evaluaties zal de Administratie expliciet(er) toekijken op de werking en realisaties van de gesubsidieerde organisaties. De wijziging van het decreet moet er in die zin voor zorgen dat organisaties vooral op hun werking en prestaties worden beoordeeld en niet louter op hun “papieren” intenties, zoals neergeschreven in hun beleidsplan.

De invoering van een zogenaamde evaluatienota door zowel de Administratie als de gesubsidieerde organisaties is eveneens nieuw. In het document van de organisatie wordt de eigen werking over de voorbije beleidsperiode geëvalueerd. Beide documenten zullen een belangrijke rol spelen bij de toekenning van de enveloppensubsidie voor de volgende beleidsperiode.

GROTE DECREETEVALUATIE

De beperkte wijziging aan het decreet ging gepaard met de vastlegging van een nieuwe evaluatiedatum. De volgende evaluatie van het decreet zal tegen 30 juni 2007 door de Vlaamse regering moeten afgewerkt zijn. De FOV heeft dan ook in 2006 geanticipeerd op de aangekondigde evaluatie. Samen met alle lidorganisaties werden het decreet én de toepassing ervan tegen het licht gehouden. Dit resulteerde na talloze bijeenkomsten in een uitgebreid FOV-standpunt, waarin suggesties tot wijziging en verbetering worden vertolkt.

Het standpunt werd aangeboden aan alle belangrijke betrokken actoren bij de decretaal verplichte evaluatie: de minister van Cultuur en zijn kabinet, de leden van het Vlaams Parlement, inzonderheid de leden van de Commissie Cultuur, en de Administratie (inzonderheid de medewerkers van het IVA Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen).

Het FOV-standpunt van 17 november 2006 bevat 34 voorstellen die om-

standig worden toegelicht en in een vijftal punten worden geclusterd. We sommen de belangrijkste punten op.

HET FOV-STANDPUNT

De FOV heeft een fundamenteel *nieuwe subsidieprocedure* uitgewerkt, waarbij niet meteen gestart wordt met het indienen van een beleidsplan, maar wel door de organisatie een beschrijving moet worden geleverd van de globale beleidsopties en de strategische doelstellingen. Die gaan samen met de evaluatienota's van administratie en organisatie naar de Adviescommissie. Na de subsidiebeslissing van de minister wordt een soort beheersovereenkomst afgesloten tussen Administratie en organisatie. Dit systeem lijkt ons billijker en efficiënter dan het subsidiesysteem met communicerende subsidievaten dat in het huidige decreet is opgenomen. Ook aan de *criteria voor erkenning en subsidiëring* moeten wijzigingen worden aangebracht. Alle werksoorten moeten aanspraak kunnen maken op erkenning en subsidiëring, dus ook de bewegingen.

Het zit niet snor met de toepassing van de beoordelingscriteria. Die moeten duidelijk en transparant worden geformuleerd en gehanteerd. De totaal achterhaalde criteria rond het verplichte open aanbod en het exclusieve vrijetijdswerk moeten worden geschrapt.

Met de bepalingen rond de verschillende *functies* van het sociaal-cultureel volwassenenwerk moet meer doordacht worden omgegaan. De vormingsinstellingen worden beter uitsluitend getaxeerd op de educatieve functie, terwijl verenigingen enige “speelruimte” moeten hebben in hun omgang met de educatieve, culturele, gemeenschapsvormende en actiegerichte functie. Wat de *subsidiebedragen* betreft is de sector vragende partij voor een structurele verhoging van het budget met minstens vijf percent per beleidsperiode. Ook de indexformule moet worden bijgestuurd en rekening houden met andere kostenfactoren dan de stijging van de levensduurte. Voor de bewegingen is een substantiële opwaardering nodig, zowel voor het geheel van de werksoort als voor de bewegingen afzonderlijk. De *rol van de adviescommissies en de Administratie* in de hele subsidietoekenning moet worden verfijnd. Er is nauwelijks transparantie in de erkennings- en subsidiëringprocedure. Vooral op inhoudelijk vlak mangelt het aan inzage in de gehanteerde beoordelingscriteria en de toegepaste evaluatieprocedure.

Op het vlak van de normering voor *samenwerking, kwaliteitszorg en registratie* loopt een en ander onduidelijk. De FOV stelt voor om deze aspecten nader te onderzoeken en bij te sturen. Waar nodig is bijkomend onderzoekswerk gewenst.

START VAN DE EVALUATIE

Net voor de jaarwisseling werd de FOV door het kabinet van de minister van Cultuur uitgenodigd voor overleg over de evaluatie van het decreet. De FOV zat er aan tafel met vertegenwoordigers van kabinet, Administratie, steunpunt en adviesraad. De gesprekken worden begin 2007 verdergezet. De Raad van Bestuur van de FOV en de verschillende werksoortelijke FOV-werkgroepen volgen de besprekingen op de voet.

De volledige tekst van de FOV-standpunten is te consulteren op de FOV-website, onder de rubriek Standpunten.

10. GEGEVENSREGISTRATIE: EEN MODERNE VOLKSTELLING?

Overpeinzingen over de onzin en de noodzaak van gegevensregistratie door sociaal-culturele organisaties

Organisaties en sectoren pakken graag uit met cijfers. Over hun impact, hun bereik, hun prestaties, hun personeel ... noem maar op. Ook de sociaal-culturele sector ontsnapt niet aan die trend. Kwaliteitszorg vereist dat organisaties hun doelstellingen gaan toetsen en dus hun prestaties registreren of meten. Maar zijn sociaal-culturele activiteiten wel altijd meetbaar, laat staan uit te drukken in cijfers?

We doen een poging het wat en waarom van de groeiende druk rond gegevensregistratie te ontcijferen.

DE CIJFERDICTATUUR: VAN CALIMERO TOT GROOTMAGT (INTRO)

“Meten is weten”, klinkt het in de sociaal-culturele sector sinds een paar jaren. Het is een slogan die lekker bekt en in al zijn eenvoud erg aannemelijk klinkt. Maar zoals dat meestal gaat met complexe zaken die eenvoudig worden samengevat, is de eenvoud van die slogan een beetje vals. Het rijmpje “meten is weten” roept immers meteen een aantal andere (en complexere) vragen op: wat meten om wat te weten? Is alles wat wetenswaardig is wel te meten? Is datgene wat meetbaar is wel interessant? ...

Eén ding is zeker, als men over het registreren of verzamelen van data spreekt, dan krijgt dat vaak een kwantitatieve bijklank. Registreren ruikt een beetje naar turven, streepjes trekken, optellen, ... Voor sommigen klinkt dat als een vloek, anderen zijn er verlekkerd op. Waarom? Omwille van het resultaat van de meeste vormen van registreren: de cijfers. Zowel de haat als de liefde voor cijfers zijn erg groot.

De liefde bloeit open wanneer de cijfers iets laten zien waar organisaties, werksoorten of sectoren trots op kunnen zijn. Bijvoorbeeld een bereik dat groot is of tenminste groter dan dat van andere organisaties, werksoorten of sectoren. Maar cijfers geven natuurlijk niet altijd aanleiding tot trots. Men spreekt dan over “teleurstellende cijfers”... alsof het de schuld van de cijfers zelf is. In dat geval wordt vaak teruggevalen op de betoeterde Calimero-redenering: “zij zijn groot en ik is klein en dat is niet eerlijk”. Maar waarom is dat niet eerlijk?

Algemeen vloeit zowel de liefde als de haat voor het (kwantitatief) registreren voort uit twee algemene opvattingen. De eerste opvatting is dat cijfers de indruk geven dat ze kunnen worden vergeleken. Ze doen het bijgevolg ook logisch lijken dat organisaties, werksoorten of sectoren kunnen worden vergeleken. De tweede opvatting is dat het registreren van kwantitatieve data de essentie van de complexe praktijk vatbaar en overzichtelijk lijkt te maken.

Beide opvattingen zijn niet noodzakelijk waar. We gaan er even dieper op in.

DE (ON)VERGELIJKBAARHEID VAN CIJFERS: OVER APPELS EN CITROENEN

Kunnen geregistreerde data van de ene organisatie, werksoort of sector vergeleken worden met die van een ander? Als die data op een gelijkaardige manier zijn bekomen, zou het logisch zijn om te stellen van wel. Wanneer bijvoorbeeld een sociaal-culturele vereniging twee jaar op rij op eenzelfde manier en met dezelfde criteria haar afdelingen telt, dan is de uitkomst van de twee tellingen vergelijkbaar. Het resultaat is dan simpel: het aantal afdelingen is gestegen, gedaald of gelijk gebleven.

Zo simpel ligt het niet altijd. Vaak leidt het vergelijken van geregistreerde data tot zelfbedrog. Wat als bijvoorbeeld een sociaal-culturele vereniging haar aantal afdelingen gaat afwegen aan die van een andere vereniging? Om te beginnen is het al een stuk minder zeker dat de twee verenigingen exact dezelfde meetcriteria gebruiken (wat voor de één een afdeling is, is dat niet noodzakelijk voor de ander). Bovendien zijn bij verenigingen hun missie, visie en doelpubliek vaak zo anders, dat elke vergelijking licht mank of helemaal kreupel loopt.

Iedereen heeft het vast de leraar wiskunde ooit horen plegen: als de meeteenheid niet precies dezelfde is, dan vergelijk je appels met citroenen. En appels met citroenen vergelijken, dat doe je niet omdat het geen van de twee vruchten

recht aandoet.

Is vergelijken daarom onzinnig of overbodig? Niet noodzakelijk. Het vergelijken van appels met citroenen zegt misschien toch iets over het verschil van smaak tussen de twee fruitsoorten. Alleszins zegt het iets over de smaak van fruit in het algemeen. Maar veel meer mag je van die vergelijking echter niet verwachten. Al is het vaak aantrekkelijk om toch die grotere verwachtingen te koesteren. Het is zeer aantrekkelijk om bijvoorbeeld de geregistreerde data over het deelnemersbereik van de dertien sociaal-culturele volkshogescholen naast die van bijvoorbeeld de centra voor volwassenenonderwijs te leggen of naast die van de centra voor basiseducatie (die weldra in 13 consortia zijn gebundeld). Die vergelijking zegt misschien iets over educatie voor volwassenen in Vlaanderen. Maar de verschillende sectoren op basis van dergelijke cijfers tegen elkaar uitspelen, is doorgaans oneerlijk. Waarom? Omdat dat bijna altijd zal gebeuren in termen van meer of minder of gelijk. Dat is in het voorbeeld niet redelijk omdat volkshogescholen andere activiteiten, functies, doelstellingen en opdrachten hebben dan de centra voor volwassenenonderwijs of basiseducatie. Ze zijn zo verschillend als appels en citroenen. Als daarenboven ook de manier van registreren niet gelijk is, wordt het gevaar zelfs groot dat het gewicht van de appels wordt vergeleken met de omtrek van de citroenen...

WAT ZEGT DE VERGELIJKING: IS MEER EN GROTER OOK BETER?

Geregistreerde data van twee of meer organisaties, werksoorten of sectoren vergelijken is dus een heikele kwestie. Stel dat toch tot een zuivere vergelijking kan worden gekomen, dan vermelden de conclusies die daaruit worden getrokken in vele gevallen één van deze drie woorden: meer, minder of gelijk. Deze drie woorden illustreren tegelijk het mooie en makkelijke als het verraderlijke van kwantitatieve gegevens: je kan in één oogopslag zeggen wat meer en wat minder is. Welke organisatie, werksoort of sector groter is dan de andere. Welke vormingsinstelling heeft meer deelnemers bereikt, welke beweging haalt vaker de media, welke vereniging telt het meer vrijwilligers...

Die vergelijkingen zijn op zich niet het probleem, wel de conclusies die men eruit trekt. Vaak klinken die conclusies als een waardeoordeel of een kwaliteitsoordeel: een sociaal-culturele beweging die veel mensen bereikt, levert beter werk dan een beweging die er minder bereikt. Of een vormingsinstelling die meer vormingsuren organiseert, heeft een grotere impact dan een vormingsinstelling die er minder realiseert. Stijgende cijfers, groeiende aantallen, overtroffen resultaatindicatoren, ... ze lijken allemaal op succes en dus op kwaliteit te wijzen. Dit verband tussen kwantiteit en kwaliteit is echter te gemakkelijk. Vanuit een eenvoudige economische redenering zou het nog kunnen kloppen. Een winkel die meer verkoopt zal (in vele gevallen) meer winst maken en dus beter draaien. Deze redenering is echter niet door te trekken naar de kwaliteit van het product. Er is niet noodzakelijk een causaal verband tussen kwantiteit en kwaliteit. Wat zegt het verkoopsucces van een winkel over de kwaliteit van de producten in die winkel? Mogelijk wel iets. Maar net zo goed kan het iets zeggen over de promotiecampagnes van die winkel, de ligging (bijvoorbeeld het gebrek aan andere gelijkaardige winkels in de buurt), de prijzenpolitiek, het soort producten (appels verkopen nu eenmaal beter dan citroenen)...

Vervang in deze bovenstaande metafoor de ‘winkel’ door een ‘sociaal-cultu-

rele organisatie' en het 'product' door 'sociaal-culturele activiteit' en je begrijpt het punt. Een groter bereik, een sterkere landelijke spreiding, ... het kan op populariteit en toegankelijkheid wijzen, en hoewel dat ongetwijfeld kwaliteiten zijn voor een organisatie vormen ze niet dé maatstaf voor de kwaliteit van de sociaal-culturele praktijk. Het bereik en de verspreidingsfactor zijn geen waarden op zich. *Small* kan net zo goed *beautiful* zijn. Wanneer organisaties, werksorten of sectoren dat beseffen, verandert dat wellicht ook de Calimero-redenering: "Zij zijn groot en ik is klein en dat is niet eens zo erg."

De natuurlijke spanning tussen veel en weinig en groot en klein die bij kwantitatieve gegevensregistratie automatisch de kop opsteekt, is te vergelijken met die tussen publieksbereik, publieksverbreding en publieksverdieping. Zo kan een vormingsinstelling er voor kiezen om niet meer mensen te willen aanspreken, maar om de mensen op een betere en meer uitgebreide manier aan te spreken. Een beweging kan er voor kiezen om niet bij alle Vlamingen "een beetje bekend" te zijn, maar om in een bepaalde niche beïnvloedend en toonaangevend te zijn. Dat is de strategische weg die organisaties wegleidt van de cijferdictatuur en weg van de "teleurstellende cijfers".

DE ESSENTIE VAN DE CIJFERS: DE BODY MASS INDEX VAN DE SOCIAAL-CULTURELE SECTOR

Er is een anekdote over Sir Walter Raleigh, een zestiende-eeuws schrijver en wereldreiziger, die met zijn koningin wedde dat hij het gewicht van rook kon bepalen. Onmogelijk, dacht de koningin. Maar Raleigh woog een sigaar, rookte die daarna rustig op en vergeleek dan het gewicht van de overblijvende as met het oorspronkelijke gewicht van de sigaar. Het verschil gaf volgens hem aan hoeveel de uit de sigaar ontsnapte rook moest wegen.

De onconventionele en grappige meetmethode van Sir Walter Raleigh geeft aan hoe moeilijk (of onmogelijk) het is bepaalde dingen correct te meten. Elke sociaal-culturele organisatie die in haar beleidsplan haar normen tracht te vertalen in meetbare resultaatindicatoren, kan dat vast beamen. Sommige zaken zijn - net zoals het gewicht van rook - niet te meten zonder in uitvoerige of indirecte procedures te blijven steken. Sommige wetenswaardige dingen laten zich niet (makkelijk) in een kwantitatieve eenheid uitdrukken. Het ironische is dat vaak net die dingen essentieel zijn, zeker in het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Dat maakt van gegevensregistratie net zo'n gevoelig punt.

Je kan bijvoorbeeld de vrijwilligers registreren in de sector, maar het vele zinvolle werk dat zij dagelijks of wekelijks verrichten is niet te verzamelen. Je kan moeiteloos de vormingssessies tellen die vormingsinstellingen organiseren, maar de intensiteit of de langetermijnresultaten van de leerprocessen die zij op gang zetten, zijn nauwelijks te meten. Je kan tellen hoeveel affiches een sociaal-culturele beweging jaarlijks verspreidt, maar de effectieve sensibilisering en gedragsverandering bij diegenen die de affiche zien, is niet te tellen. Kortom: de essentie van het sociaal-culturele werk trachten te meten, is vaak hetzelfde lot beschoren als het meten van rook?

Vaak, maar niet noodzakelijk altijd. Uiteraard is niet alles wat wetenswaardig ook te meten. Uiteraard is de essentie van het sociaal-culturele werk niet te vatten in geregistreerde cijfers en data. Maar dat is eigen aan elke vorm van registreren. Niet alles is meetbaar en zeker niet alles tegelijkertijd. Het gaat om versimpelen en reduceren. De complexe werkelijkheid vereenvoudigen en ze dus bewust een beetje geweld aandoen. Registreren is een oefening in herleiden, vaak niet eens tot de essentie. Het is naar binnen kijken door een telraam.

Zie het zo: een mens kan je niet samenvatten door zijn leeftijd, lengte en gewicht te registreren. Daarmee heb je de mens niet en al zeker niet zijn ziel of

ingesteldheid. Je hebt dan hoogstens een aanduiding van zijn verschijningsvorm. Dat is net zo met een sociaal-culturele organisatie, werksort of sector. Toch valt er wel iets te leren uit die verschijningsvorm. Met de cijfercombinatie van leeftijd, lengte en gewicht kan je de *body mass index* van een persoon berekenen. En die index is net interessant omdat hij (hoewel vaagjes) een indicatie geeft over de persoon zijn gezondheid en gezondheidsrisico's.

Het registreren in de sociaal-culturele sector is niet een doel op zich, wel de voorzichtige analyse en indicaties die eruit volgen. Die analyse kan meer zeggen dan wat de cijfers in hun bruutheid en simpelheid weergeven. In het beste geval zegt de analyse iets over evoluties, oorzaken en verbanden. Daar komt het op aan. "Echt weten is de oorzaken kennen," zei de Engelse filosoof Francis Bacon vijf eeuwen geleden al, lang voor van sociaal-cultureel volwassenenwerk sprake was.

DE CODE GEBROKEN: CIJFERS EN LETTERS

Het moge intussen duidelijk zijn: registreren is een middel voor verdere analyse en diagnose maar het is ook weer geen wondermiddel. Gegevensregistratie zal organisaties, werksorten of sectoren niet op de kaart zetten. Het zal ze geen gelaat geven want de geregistreerde gegevens zullen geen echte spiegel zijn. Zoals kijkcijfers geen afbeelding zijn van de kwaliteit van een televisieprogramma en beurscijfers niet van de kwaliteit van een product.

Moeten we het hele verhaal van gegevensregistratie dan maar relativeren of vergeten. Zeker niet. Zoals hierboven beschreven is gegevensregistratie - zowel bij individuele organisaties als collectief - een moeilijk parcours met vele valkuilen. Het vergt trouwens nogal wat energie om aan dat parcours te beginnen. Registreren kost tijd en geld. Het vraagt ook een overdachte strategie (hoe omgaan met privacy, hoe mensen motiveren gegevens correct bij te houden en aan te leveren, ...). En toch is het dat wellicht allemaal waard. Ondanks alle obstakels blijft het uitgangspunt immers legitiem: gegevens, cijfers en feiten geven een aanduiding van de verschijningsvorm van de sector. Een goede analyse van die cijfers geeft zinvolle indicaties over het draaien van de sector. Ze geven de *body mass index* van de sociaal-culturele sector.

Of dat argument sterk genoeg is om alle organisaties aan het registreren te krijgen, dat valt te betwijfelen. Wanneer kunnen mensen het opbrengen om te registreren? Als ze moeten of (en vooral) als ze het nut ervan inzien. Daarom moet registratie (als middel) in functie staan van iets wat de organisaties zelf ook willen weten (het doel). Aantallen moeten in functie staan van... de inhoud. Die inhoud is zo verschillend als het aantal organisaties in de sectoren. Zo verschillend als de smaak van appels en citroenen.

OEFENING IN HET HERLEIDEN (OUTRO)

Al het voorgaande zijn enkele bedenkingen bij de moeilijkheden en de noodzaak van kwantitatieve registratie in de sociaal-culturele praktijk. Net zoals bij gegevensregistratie zijn ook deze bedenkingen een oefening in herleiden en samenvatten. Ze doen het onderwerp dus ook wat geweld aan. Zo zijn we niet ingegaan op de rijke mogelijkheden van kwalitatieve gegevensregistratie (het beschrijven van sociaal-culturele praktijken, het samenbrengen van *good practices*, ...). We hebben geen stand van zaken gemaakt, geen "registratie" van hoe organisaties in de sociaal-culturele sector denken over kwantitatieve dataverzameling. Vele argumenten (zowel pro als contra) zijn onaangeroerd gebleven. Ook zijn we niet ingegaan op registratiesystemen, meetinstrumenten en verzamelmethodes. Nog veel interessante discussiestof dus. Laten we naast "meten is weten" dus maar meteen een nieuw rijmpje introduceren "registreren is discussiëren."

11. WIE WORDT BETER VAN BETER BESTUURELIJK BELEID?

Het voorbije jaar werd het hele Vlaamse administratieve apparaat op zijn kop gezet. Na een paar jaren van onderzoeksopdrachten, dikke rapporten, onzekerheden, verschuivingen en veel zenuwachtigheid was het op 1 april 2006 zover. Het nieuwe beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media dook uit de startblokken. De Afdeling Volksontwikkeling werd ter plaatse gelaten. Vanaf de lente 2006 doen de sociaal-culturele organisaties zaken met (even slikken) het 'Intern Verzelfstandigd Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen'.

HOMOGEEN BELEIDSDOMEIN

Het was even wennen voor de sociaal-culturele organisaties. De gezichten van de ambtenaren bleven vrijwel dezelfde, de handtekeningen op de brieven waren bekend, alleen de hoofdingen van die brieven en alle e-mailadressen oogden vanaf april anders. Dit alles was een gevolg van een drastische administratieve omwenteling die binnen de Vlaamse Gemeenschap was opgezet. De Vlaamse overheid wou een transparanter en slagvaardiger beleid. De diverse beleidsdomeinen, waarover de Vlaamse overheid politieke zeggingskracht heeft, werden geherstructureerd. Een opsplitsing in 13 homogene beleidsdomeinen moet zorgen dat de burger, de gebruiker en dus ook de gesubsidieerde organisaties makkelijker de weg vinden naar en bij die overheid. Ook in het cultuurdomein werd een orderingsoperatie doorgevoerd. Het homogene beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media moet een herkenbaar en samenhangend geheel vormen. In principe zal één minister voor het gehele domein bevoegd zijn. Voorlopig zijn er nog twee. Tijdens deze Vlaamse regeerperiode neemt naast de minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel (Bert Anciaux) ook de minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme Geert Bourgeois een deeltje (media) van de ruime culturele beleidskoek voor zijn rekening.

IVA'S EN EVA'S

Het beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media bestaat momenteel uit drie administratieve entiteiten, nu verzelfstandigde agentschappen genoemd. Naast BLOSO en het Agentschap Kunsten en Erfgoed, heeft de sociaal-culturele sector vooral te maken met het derde (intern) verzelfstandigd agentschap, het IVA Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen. Daarnaast opereren nog een extern verzelfstandigd agentschap (de Vlaamse regulator voor de Media) en het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Het Departement verstrekt advies aan de minister(s) om een integrale beleidsvisie op het beleidsdomein te realiseren en te bewaken. Het departement staat in voor de voorbereiding, de opvolging en de evaluatie van het beleid inzake cultuur, jeugd, sport en media. Om enige stroomlijning te krijgen in het beleid opereert in het beleidsdomein bovendien een Beleidsraad. Die beleidsraad functioneert als een forum waar de beide ministers en de leidende ambtenaren van agentschappen en departement met elkaar overleggen.

ONZE WINKEL

De sociaal-culturele organisaties hebben dus sedert het voorjaar 2006 vooral te maken met het Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassenen. Dit Agentschap heeft als missie het stimuleren van een rijk en gedifferentieerd aanbod voor niet-commerciële sociaal-culturele activiteiten. Die activiteiten zijn gericht op de algemene ontwikkeling van alle burgers - kinderen, jongeren en volwassenen - en willen de maatschappelijke en culturele participatie verhogen. Tot de kernopdrachten van het agentschap behoren het erkennen, subsidiëren, adviseren, inspecteren en evalueren van de "spelers" op het terrein. Daarnaast stuurt het Agentschap ook de gemeente- en provinciebesturen aan bij de ontwikkeling van hun lokaal of regionaal cultuurbeleid. Het Agentschap geeft ook een beleidsgerichte input aan het departement en overlegt ermee met het oog op de beleidsvoorbereiding en de beleidsevaluatie door het departement. Het Agentschap bestaat uit twee afdelingen, de Afdeling Jeugd en de Afdeling Lokaal Cultuurbeleid en Sociaal-Cultureel Volwassenenwerk. Deze laatste afdeling werkt voor drie beleidssectoren in drie verschillende teams: het lokaal

cultuurbeleid (openbare bibliotheken, cultuurcentra en gemeentelijk cultuurbeleid), het sociaal-cultureel volwassenenwerk en de amateurkunsten. Het Agentschap staat onder leiding van Gilbert Van Houtven, waarnemend administrateur-generaal. Luc Goossens is teamverantwoordelijke voor de sector van het sociaal-cultureel volwassenenwerk en wordt hierbij geholpen door een aantal domeinverantwoordelijken.

NIEUWE ZEDEN?

De rol van de administratie is via de Beter Bestuurlijk Beleid-omwenteling voorlopig nog wat onduidelijk. In de voorbije jaren tekenden zich evenwel duidelijke tendensen af, waarbij de louter beleidsuitvoerende rol van de Administratie gaandeweg werd uitgebreid met grote(re) aspiraties op het vlak van de beleidsvoorbereiding. Alhoewel het primaat van de politiek de verantwoordelijkheid voor de beleidsbeslissingen duidelijk in het politieke kamp legt, kan niet worden verheeld dat ook de ambtenaren op dit vlak soms uitgesproken betrachtingen en ambities hebben. Voor de sector van het sociaal-cultureel volwassenenwerk is dit even wennen.

Gaandeweg moet op basis van die veranderende rollen een nieuwe modus vivendi worden gezocht tussen overheid en sector. Ook de FOV is hier als belangenorganisatie door gevat. De nieuwe rol van het Agentschap werd al verduidelijkt bij de kleine wijziging die het decreet voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk begin 2006 onderging. De Administratie kreeg er immers een zeer expliciete rol bij de evaluatie van de werking van de organisaties. Dit was merkwaardig omdat de nieuw opgerichte adviescommissies in het leven waren geroepen als een duidelijke beoordelingsvoorziening, die een tijdje zou meegaan. Vrij snel werd die expliciete beleidsomslag van de vorige en huidige cultuurminister evenwel bijgestuurd. De Administratie werd uit zijn eerder terughoudende en toezienende positie weggehaald en krijgt vanaf nu een meer expliciete evaluatierol. De FOV stuurt erop aan dat dit zou gebeuren via de grootst mogelijke transparantie en op basis van 'zuivere en heldere' evaluatiecriteria. Ook wil de FOV dat de evaluatie-activiteiten van de Administratie resulteren in een snelle en accurate rapportering over de bevindingen. De proefvisitaties en kennismakingsgesprekken die de Administratie in de loop van 2006 aflegde, geven alvast een positief beeld en tonen de bereidheid tot een constructieve verhouding tussen ambtenaren en sector.

INSPRAAK EN PARTICIPATIE IN ADVIESRADEN

Samen met de administratieve omwenteling zou ook het adviesstelsel door de overheid worden gewijzigd. In het kielzog van het kaderdecreet voor de strategische adviesraden was een specifiek decreet voor de culturele sector in het vooruitzicht gesteld. Het decreet voor de strategische adviesraad Cultuur, Jeugd, Sport en Media is er evenwel in 2006 niet gekomen.

De FOV heeft er steeds op aangedrongen dat binnen deze adviesraad voldoende ruimte zou worden ingenomen door 'insprekers' vanuit de sociaal-culturele volwassenensector. Ook de huidige adviesraden hebben erop geïnsisteerd dat de middenveldvertegenwoordigers in de nieuwe Raad voor Cultuur en in de geledingen ervan zouden worden betrokken.

In 2006 kon de FOV haar bekommernissen uiten in de Raad voor Cultuur en in de Raad voor Volksontwikkeling en Cultuurspreiding, waarin de FOV vertegenwoordigd is. Voor een belangenorganisatie zoals de FOV levert de brede gedachtewisseling die in dergelijke adviesraden wordt gehouden een duidelijke meerwaarde bij de ontwikkeling van het sociaal-cultureel en het bredere cultuurbeleid.

12. JAARVERSLAGEN: TUSSEN WETTELIJKE VEREISTEN EN BREDE INZET

Het schrijven van jaarverslagen betekent voor sociaal-culturele volwassenenorganisaties een moment om even stil te staan bij de voorbije werking en over de afgelopen opdrachten en taken te rapporteren. De manier van rapportering verschilt sterk van jaarverslag tot jaarverslag afhankelijk van de doelgroep of lezer die de schrijver voor ogen heeft. Richten organisaties zich tot het brede publiek, dan heeft het jaarverslag de vorm van een publiek communicatie-instrument. Een jaarverslag voor de eigen achterban en medewerkers is eerder een intern werk- en kwaliteitsinstrument dat nauw aansluit bij het jaar- en beleidsplan. Daarnaast worden jaarverslagen traditiegetrouw ook gebruikt om verantwoording af te leggen over het gevoerde beleid aan de subsidiërende overheid.

EEN PAPIERMOLEN IN RUIL VOOR GELD

De door de Vlaamse Gemeenschap gesubsidieerde organisaties moeten volgens het decreet voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk jaarlijks vóór 1 april hun jaarverslag indienen bij de overheid. Zowel verenigingen, vormingsinstellingen als bewegingen moeten de in het beleidsplan vooropgestelde werking in termen van gerealiseerde acties aan de hand van kwalitatieve en kwantitatieve resultaatsindicatoren aantonen. Een afzonderlijk deel van het jaarverslag wordt gewijd aan de verhouding van de organisatie tot de zogenaamde 'beoordelingselementen' die in het decreet zijn opgenomen. Daarnaast worden door de overheidsadministratie nog een aantal werksoortspecifieke gegevens opgevraagd. Bij de verenigingen betreft het een lijst met alle actieve afdelingen, een overzicht van de gegevens in het kader van het vereiste registratiesysteem en de bereikte en te bereiken doelgroep. De migrantenverenigingen moeten 'de ontwikkeling van een registratiesysteem met betrekking tot de werking van de aangesloten afdelingen of groepen' beschrijven en een afzonderlijk hoofdstuk wijden aan 'de beschrijving van de gerealiseerde activiteiten in het kader van de aanvullende subsidie'. Bij de vormingsinstellingen gaat het om een overzicht van het aantal uren programma's en de samenwerking met de volkshogescholen. Van de bewegingen wordt in het jaarverslag nog een infofiche verwacht met verduidelijkingen over hun thema of cluster van thema's.

DISSECTIE VAN DE JAARVERSLAG: ALGEMENE VASTSTELLINGEN NA EEN GROTE PORTIE LECTUUR

De FOV vraagt jaarlijks de jaarverslagen van haar lidorganisaties op en verwerkt deze. Als belangenbehartiger wil de Federatie zo goed als mogelijk geïnformeerd zijn over de werking van de leden. Het jaarverslag is enerzijds een bruikbaar instrument om te rapporteren over de werksoorten en anderzijds een middel tot collectieve gegevensverzameling. Na lectuur van 103 jaarverslagen¹ van het werkjaar 2005 deed de FOV een

aantal opvallende gemeenschappelijke vaststellingen zowel van inhoudelijke als van vormelijke aard.

ZOEKEN NAAR PUZZELSTUKJES

De jaarverslagen van de sociaal-culturele volwassenenorganisaties verschillen onderling sterk qua omvang en structuur. De omvang van de jaarverslagen van de verenigingen scoort het hoogst met gemiddeld 60 pagina's. De landelijke vormingsinstellingen en de bewegingen hebben gemiddeld aan 30 pagina's genoeg om hun voorbije werking neer te schrijven. De afwezigheid van een aantal vormelijke elementen zoals een inleiding of leeswijzer, een inhoudstabel, duidelijke titels en subtitels, verklarende woordenlijst of afkortingen bemoeilijkt het lezen van de jaarverslagen. Bij meer dan de helft van de jaarverslagen moet de lezer eigenhandig op zoek gaan naar de verschillende puzzelstukjes om zicht te krijgen op de structuur en opbouw van het jaarverslag.

Link met het beleidsplan

De meerderheid van de organisaties gebruikt de (strategische) doelstellingen uit hun beleidsplan als uitgangspunt voor het jaarverslag en toetst welke resultaten werden behaald per actie. Niet in alle jaarverslagen zijn objectieve en toetsbare resultaatsindicatoren (zowel kwantitatief als kwalitatief) terug te vinden. Opvallend hierbij is dat een evaluatie louter in functie van de vooropgestelde indicatoren en normen, de concrete en integrale werking van de organisatie overschaduwt.

De decretale functies belicht

Ondanks de verwarring en onduidelijkheid over de huidige omschrijving van de vier functies in het decreet voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk, doen sociaal-culturele volwassenenorganisatie een poging om hun decretale functies in hun jaarverslag te belichten. De manier waarop dit gebeurt, verschilt sterk van werksoort tot werksoort.

De meerderheid van de bewegingen gebruikt de functies (educatie, maatschappelijke actie en sensibilisatie) als invalshoek om hun acties te kaderen. Bij de verenigingen gebeurt de verslaggeving van de vier functies (maatschappelijke activerings-, culturele -, educatieve- en gemeenschapsvormende functie) overwegend op basis van cijfermateriaal van lokale en nationale activiteiten. Afhankelijk van het registratiesysteem worden per functie concrete cijfers, gemiddelden of percentages vermeld. De wijze waarop dit gebeurt, is erg divers:

- een toekenning van één of meerdere functies aan activiteiten van de afdelingen, vermeld op de afdelingsfiches
- een grafiek van de gerealiseerde functies op lokaal en/of regionaal en/of landelijk niveau
- een overzichtstabel op basis van het landelijk aanbod

Bij de landelijke vormingsinstellingen is er minder licht in de tunnel van decretale functies. Dit heeft te maken met onduidelijkheden over de beoordelingscriteria die in meerdere gevallen erkenningscriteria zijn.

OPVALLENDE WERKSOORTELIJKE VASTSTELLINGEN

Landelijke vormingsinstellingen

Een transparant overzicht van het aantal uren programma's is niet altijd

¹ 39 verenigingen, 11 migrantenverenigingen, 24 landelijke vormingsinstellingen, 29 bewegingen

even makkelijk terug te vinden in de jaarverslagen. Uit de verslagen blijkt dat bij zowat alle vormingsinstellingen het aantal gepresteerde vormingsuren ruimschoots het gesubsidieerde aantal vormingsuren overstijgt. Opvallend is ook dat het aantal uren die alle vormingsinstellingen samen organiseren jaar na jaar toeneemt, terwijl het aantal gesubsidieerde uren per beleidsperiode vastligt. Er is dus een groei van het aanbod aan vormingsprogramma's door deze organisaties. Dit kan wijzen op een groeiende vraag of behoefte, of kan op een strategie van schaalvergroting wijzen om voor alle aspecten (het aanbod van de "moeilijkere" vormingsonderwerpen of moeilijk bereikbare doelgroepen) break-even te kunnen draaien...

Ondanks verwoede pogingen van de landelijke vormingsinstellingen om aan het criterium van de verplichte samenwerking met minstens vijf volkshogescholen te voldoen, blijken lang niet alle vormingsinstellingen even gemakkelijk een voet tussen de deur te krijgen bij die volkshogescholen.

Verenigingen

Zoals bepaald in het uitvoeringsbesluit (artikel 13) van het decreet voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk, moeten verenigingen in het jaarverslag een overzicht geven van de ontwikkeling van volgende gegevens:

- de gerealiseerde activiteiten en bestuurs- of beleidsvergaderingen van de afdelingen
- de doelgroep die bereikt wordt
- de doelgroep die men wil bereiken en de manier waarop men die doelgroep wil bereiken
- de organisatiestructuur van de gehele vereniging
- het profiel van de vrijwilliger

In 9 jaarverslagen wordt een apart hoofdstuk gewijd aan de beschrijving van de ontwikkeling van gegevens. Bij de overige verenigingen wordt de ontwikkeling van gegevens (gedeeltelijk) vervat in de strategische of operationele doelstellingen.

De wijze van rapporteren is sterk verschillend, variërend van een weergave van vergelijkend cijfermateriaal in overzichtstabellen en grafieken (o.a. de activiteitsgraad van de afdelingen volgens de vier functies, de evolutie van het ledenaantal, persoonlijke gegevens van bestuursleden en vrijwilligers, de man-vrouw verhouding in de afdelingsbesturen...) tot een beknopte beschrijving van het registratiesysteem. Wat specifiek de rapportage over de afdelingswerking betreft, wordt het aantal activiteiten niet op een uniforme wijze berekend en weergegeven (reële cijfers, percentages, 'tientallen').

Deze verscheidenheid laat niet toe op basis van de jaarverslagen een globaal overzicht van gegevens over de werksoort verenigingen te genereren. Ongeveer 1/3de van de verenigingen vermeldt in het jaarverslag het aantal leden of het feit dat ze een ledenwerking uitbouwen.

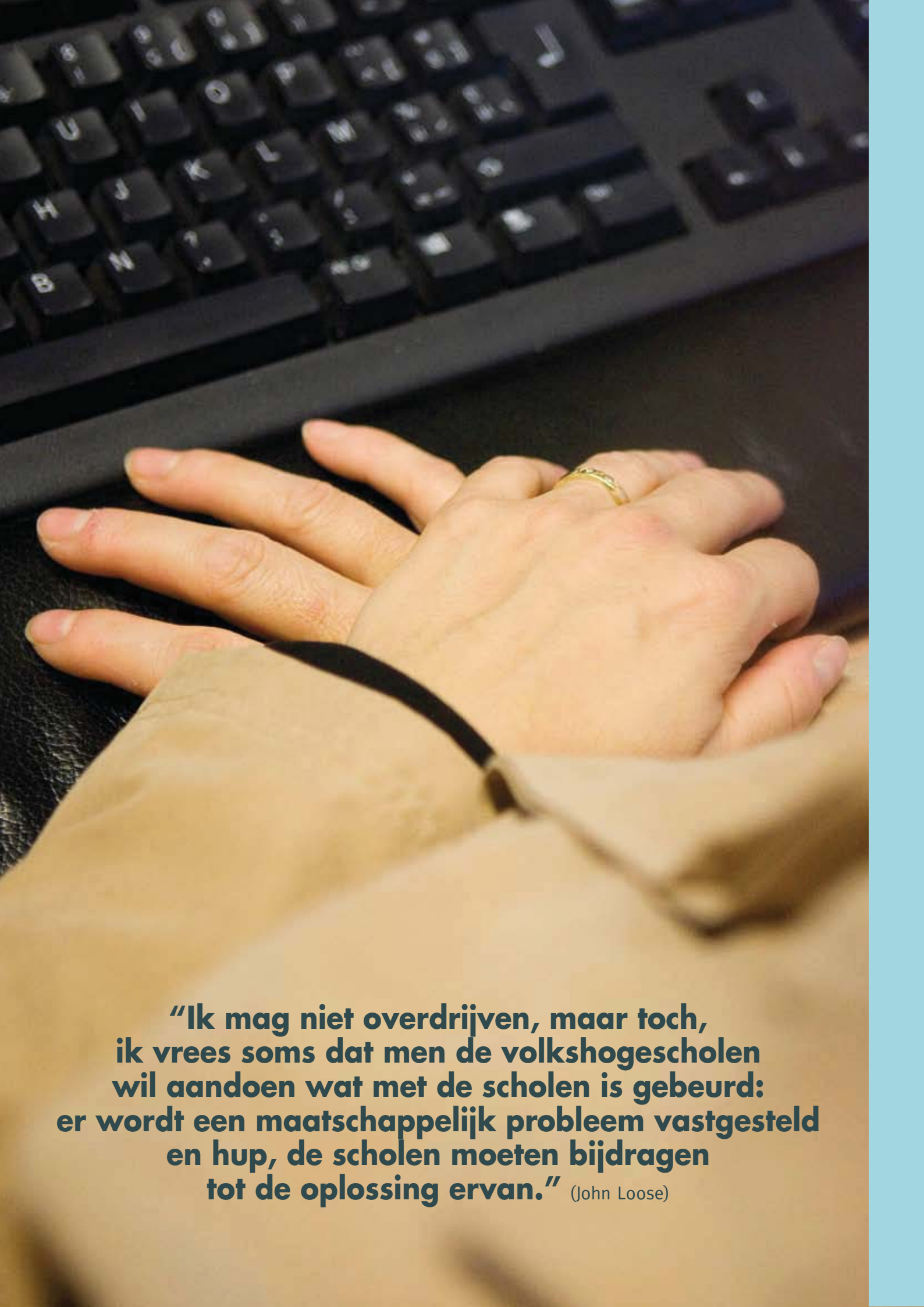
Migrantenverenigingen

De ontwikkeling van een registratiesysteem voor de migrantenverenigingen wordt in 9 van de 11 ontvangen jaarverslagen beknopt beschreven. Een aantal migrantenverenigingen beschikt reeds langere tijd over een uniform registratiesysteem voor de afdelingswerking. De meeste organisaties ontwikkelden reeds in 2004 nieuwe registratievormen, o.a. inlichtingenfiches, ondersteuningsfiches, afdelingsmappen, aanwezigheidslijsten.

Bewegingen

Opmerkelijk bij de jaarverslagen van de bewegingen is de vermelding van de samenwerkingsverbanden. De samenwerkingsverbanden worden belangrijk geacht, maar veelal is de rol van de beweging (coördinerend of ondersteunend) in het samenwerkingsverband onduidelijk. De jaarverslagen van de bewegingen zijn vooral geënt op het beschrijven van het praktische verloop van acties en activiteiten. Dit is niet vreemd omdat de beoordelingscriteria van de bewegingen in tegenstelling tot de andere werksoorten geen kwantitatieve gegevens inhouden.

"Ik mag niet overdrijven, maar toch, ik vrees soms dat men de volkshogescholen wil aandoen wat met de scholen is gebeurd: er wordt een maatschappelijk probleem vastgesteld en hup, de scholen moeten bijdragen tot de oplossing ervan." (John Loose)

13.

DE FOV GAAT WWW

NIEUWE WEBSITE

Al sinds de zomer van 2001 is de FOV online. Zoals dat hoort bij een website was www.fov.be steeds work in progress.

En progress is er in 2006 zeker gemaakt. De FOV-website onderging een totale make-over.

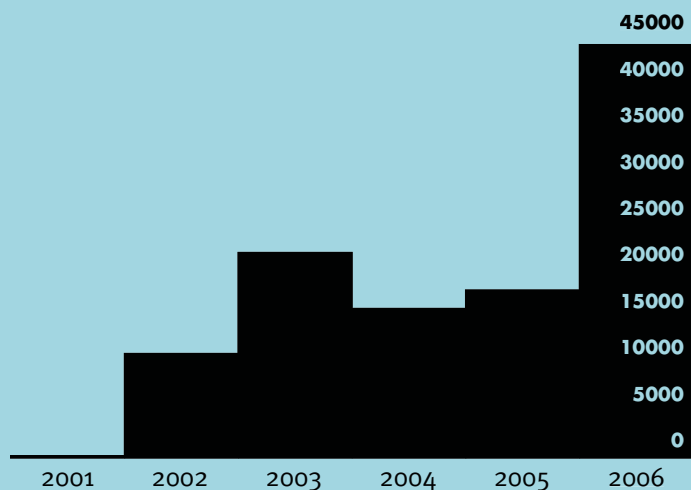
Een vernieuwde website werd begin 2006 op stapel gezet. De belangrijkste doelstellingen van de nieuwe webstek waren:

- een fris, consistent maar zakelijk design
- doordachte en overzichtelijke navigatiemogelijkheden
- logische informatiearchitectuur (geen brandkast)
- update-vriendelijk (voor alle FOV-medewerkers)
- databank- en webgebaseerd

Als volleerd webwerfmeester, onder andere van de SoCiuS-website (www.socius.be) ondersteunde Hugo Callens de aanmaak van de nieuwe FOV-website die op 3 februari 2006 online ging. De nieuwe website werd opgebouwd met gebruiksvriendelijke open source software. De nieuwe software Spip is intussen een begrip bij de FOV. Met regelmaat “spippen” de medewerkers nieuwe berichten online.

De FOV heeft er op haar website steeds een punt van gemaakt snel en goed te informeren. Met de vernieuwde site is dat niet anders. Sinds de site online ging op 3 februari 2006 werden al 468 nieuwe berichten op de site geplaatst. Dat is meer dan één bericht per dag. Er viel dus genoeg te beleven op de FOV-site. We willen dat de komende jaren zeker zo houden.

BEZOEKEN (OVERZICHT 2001 - 2006)

14. HET FOV-DIGIZINE: EEN BELANGENBEHARTIGER IN JE MAILBOX

Het digitaal magazine - kortweg: digizine - is stilaan een vaste waarde in de mediamix van de FOV. Het digizine kende in 2006 haar zesde jaargang. In totaal gingen in dat jaar 16 digizines de virtuele deur uit.

Daarmee ontvingen de abonnees ongeveer om de twee weken een digizine in hun mailbox. Het voorziene verzendritme werd aardig gevolgd. De inhoud van het digizine gaat nog steeds verder op het gekende elan. Met aankondigingen, samenvattingen, opiniestukjes en links brengt het digizine nieuwigheden en informatie over het beleid in de sociaal-culturele sector. Vooral de synergie tussen het digitaal magazine en de website werd in 2006 geoptimaliseerd. Dat maakt dat de geïnteresseerde abonnee makkelijker kan doorklikken vanuit het digizine naar relevante artikels op de FOV-website (of andere websites).

Dat de inhoud en verzendinterval wordt geapprecieerd door de ontvangers, kon de FOV opmaken uit de reacties op het digitaal magazine. Ook kon de redactie vaststellen dat bepaalde berichten ook worden opgepakt in politieke middens en wel eens leiden tot vragen en tussenkomsten in bijvoorbeeld het Vlaams parlement.

Wat het aantal abonnees betreft zet het digizine de stijgende lijn van de voorbije jaren voort. Het aantal abonnees steeg tussen begin januari en eind december 2006 met 99.

JAAR	GROEI ABONNEEBESTAND DIGIZINE
2001	Van 0 naar 287
2002	Van 287 naar 505
2003	Van 505 naar 620
2004	Van 620 naar 685
2005	Van 685 naar 764
2006	Van 764 naar 863

Inschrijven op het digizine is nog altijd gratis en kan door je e-mailadres achter te laten op de homepage van de FOV-website. Alle voorbije edities zijn te downloaden op www.fov.be (klik op 'downloads') per jaargang. Sinds de start van het magazine zes jaar geleden zijn in het totaal al 106 digizines verstuurd, goed voor meer dan duizend berichten.

Een uitgave van:
Federatie van Organisaties voor Volksontwikkelingswerk
FOV vzw
Gallaitstraat 86 bus 12
1030 Brussel
Tel. 02/244.93.39
Fax 02/244.93.31
info@fov.be
www.fov.be

Bijdragen:
Karine Cleynhens
Nele Cornelis
Hugo De Vos
Herwig Hermans
John Loose
Nancy Toussaint
Dirk Van Aerschot
Lode Vermeersch
Peter Warson

Foto's:
Frank Toussaint

Vormgeving:
Mieke Smalle
www.mmmieke.be

Druk:
Sintjoris, Merendree

Brussel, februari 2007

Verantwoordelijke uitgever:
Hugo De Vos

FOV vzw

Federatie van Organisaties voor Volksontwikkelingswerk
Gallaitstraat 86 bus 12
1030 Brussel

T 02-244 93 39
F 02-244 93 31

info@fov.be
www.fov.be